

BOGENS SJÆL

Af Aage Wantzin

TITLEN ER BOGENS SJÆL! Det er fint fornemmet og præcist klargjort af en bogforstandig Mand – og han har uden Tvivl Ret. En Bogtitel er paa-virkelig og følsom over for den Behandling, man giver den; den kan afspejle ondt og godt, og den kan alene ved sin Form stemme et modtageligt Sind op eller ned.

Saafremt en Titel virkelig er Bogens Sjæl, er der skabt adskillige næsten sjælløse Titler i vor Tid – og forøvrigt ogsaa forud for denne. Saa at sige alle skønlitterære Bøger og Skole- og Lærebøger lider – deres Indhold ufortalt – af denne Skavank, og mærkeligt nok har ikke alt for mange søgt at ændre denne Kendsgerning.

Romantitler er i Reglen nogle kedsommelige Forekomster, der kun adskiller sig fra hverandre ved deres Tekstindhold og den deraf følgende Formforskydning. Det samme kan siges om Skolebogstitlerne, blot med den Forskel, at de om muligt er endnu kedeligere. Typografien er ensidig og udført uden Forstaaelse af selv de mest elementære Krav. Aarsagerne hertil er mange og i Reglen lette at faa Øje paa, naar man da er en opmærksom Iagttager. Det skyldes rimeligvis i første Række manglende Evne, men derudover sikkert ogsaa en meningsløs Ulyst til at forlade den gængse Form, der er en utidig Overlevering fra Fortidens Boghaandværkere. Det er ogsaa blevet paastaet, at en Titel kun er økonomisk forsvarlig, naar den bliver sat op efter de vanlige Principper – altsaa uden alt for megen Omtanke – hvad man dog naturligvis uden yderligere Kommentarer kan

knæsatte som noget Vrøvl. Det tager i Reglen ikke længere Tid at gøre det rigtige end at gøre det forkerte, selvom det dog forudsætter, at man tænker sig om, før man handler. Nu er det maaske for stærkt at anvende Udtrykket forkert i Betydningen: konventionel Opsætning, især naar man ser hen til, at bl.a. Typografernes Svendeprovekommission ikke alene anerkender denne traditionsbundne Form, men i høj Grad foretrækker den, og at der naturligvis, naar denne Form behandles, som den skal, godt kan skabes noget smukt. Ordet »forkert« skal da ogsaa snarere opfattes som en Protest mod, at man stadig betræder de udtraadte Stier, vore Forgængere har efterladt sig, i Stedet for selv at bane nye Veje, navnlig i en Fremskridtets Tid som vor, hvor de skærpede Krav tvinger ogsaa Boghaandværkets Folk til mere frugtbringende Ydelser.

Nu skal Typografen dog ikke have hele Skylden; ogsaa Bogtrykkeren har Del i den, idet han, ved at angive et forceret Tempo, ofte er Aarsag til, at Sætteren springer over, hvor Gærdet er lavest – gør lige netop det, der ligger lettest for ham i den givne Situation – uden at tænke over, om der af det paagældende Emne kunde skabes noget nyt og bedre inden for et afgrænset Tidsrum. For Skole- og Lærebogernes Vedkommende kan det endvidere antages, at Forfatteren har en bestemt Forestilling om, hvorledes Titlen til netop hans Bog bør tage sig ud, og heller ikke her kan man med Rette forbavses over, at Sætteren undlader en berettiget Protest eller kommer med Ændringsforslag alene af den Grund, at »Kunden-har-altid-Ret«-Princippet skal respekteres, saafremt han da ikke vil risiker: Ubehageligheder med Mester. Endelig kan Kravet være stillet af Forlæggeren, der i mange Tilfælde viger tilbage for det »nye«, men stiller sig afventende, indtil Resultatet fra en mere modig Kollega foreligger, og saaledes maa ogsaa han finde sig i at tage Plads paa Anklagebænken i Selskab med Typografen, Bogtrykkeren og Forfatteren.

Ganske anderledes stiller det sig med Bøger, hvis Indhold er af en mere særpræget Karakter, saasom Kunstbøger, Privattryk, de efterhaanden almindeligt kendte Jule- og Nytaarsbøger fra de førende Bogtrykkerier, Jubilæums- og Festskrifter, hvor der glædeligvis er gjort betydeligt mere for at give de paagældende Bøger en Titel med »Sjæl«. Grafiske Sammen-

SUMNER WELLES
AFGØRENDE
AAR

Oversat efter
"THE TIME FOR DECISION"
af
John Hartvig og Inga Vigh-Pedersen

SAMLERENS FORLAG

København 1945

*Her er aabenbart gjort alt for at skille Hoved fra Fod og med det Resultat, at Hovedet i sin forvirrede
Opsætning er blevet gnidret, medens Foden er for stort opsat og for luftig i Forhold dertil.*

Dagmar Edqvist

USYNLIGE SKRANKER

JESPERSEN OG PIOS FORLAG
KØBENHAVN 1945

Alt for sjældent ser man en Titel som denne. Læg Mærke til, hvor behændigt det vanlige Tomrum mellem Hoved og Fod er elimineret ved Hjælp af de to tynde Streger.

SOM HAN SAA DET

Af
ELLIOTT ROOSEVELT

Forord af Eleanor Roosevelt

COMMODORE

KØBENHAVN 1946

Dette Eksempel, som har et noget »oversøisk« Præg, kan godt være et antageligt Vidnesbyrd om, at Blanding af nærbeslægtede Skrifter – trods Forbudet – ikke er saa ilde endda.

slutninger og interesserede Enkeltpersoner har bl.a. ved deres idealistiske Arbejde vist, at der herhjemme kan skabes Bogtitler, som i visse Tilfælde fuldt ud staar Maal med det bedste, der præsteres af Udlandets Bogkunstnere, og selvom en Del af disse Præstationer kan karakteriseres som Eksperimenter, aabenbarer de dog en haardt tiltrængt Vilje til at gaa paa tværs af konventionelle Fordomme, og rette Vedkommende bør have Anerkendelse for deres Indsats.

Det vilde ikke være nogen urimelig Antagelse, om man gættede paa, at disse Frembringelser vilde gøre et gunstigt Indtryk paa de øvrige Fagets Folk og animerede dem til lignende Forsøg, men det er tilsyneladende ikke Tilfældet. I alt for mange Tilfælde nøjes man bare med at se til og maaske glædes over det smukke Arbejde, men synlige Beviser for, at det har skærpet Lysten til at tage alvorligt paa Opgaven, finder man ikke – i hvert Fald er de sjældne.

For at retfærdiggøre nogle af dem, der ikke har siddet Opfordringen overhørig, skal der her vises Eksempler, som godtgør, at der *er* gjort Forsøg – ja, endog gode Forsøg – som fortjener Omtale, og selvom en og anden Læser maaske ikke umiddelbart fornemmer »Sjæl« i de viste Eksempler, saa fortæller de os dog, at der med lidt god Vilje, smaa Midler og passende Evne kan skabes Stemning over en Bogtitel. Som bekendt er det første Indtryk i Reglen det blivende, og saafremt Bogens øvrige Indhold er af en saadan Struktur, at det kan kendetegnes som habil Typografi, vil dette utvivlsomt i sin Helhed bevares, indtil man nikker Farvel til den sidste Side.

At sætte en Bogtitel er imidlertid ikke noget, der kan gives konkret Anvisning paa, alene af den Grund, at Tekstindholdet er saa forskelligt. Ganske vist har man – især til Brug ved Undervisning paa Fagskolen for Boghaandværk og ved Svendepørens Aflæggelse – opstillet visse Regler, men disse er heldigvis ikke lagt fastere, end at man kan frigøre sig for dem, hvis Kravene til Opgavens Art skulde gøre det nødvendigt.

Udgangspunktet er Titlens Hovedlinie (Slaglinie), og denne – siges det – skal helst fylde hele den normerede Satsbredde; derefter kommer i aftagende Gradsrækkefølge: Forfatternavn, Undergrupper og Fod. Afstan-

G E O R G E H O P L E Y

***Natten
har
tusind
Øjne***

K Ø B E N H A V N 1 9 4 6

Her er det lykkedes at skabe et Titelblad, der trods sit ringe Tekstindhold alligevel ser fyldigt ud; paa ganske naturlig Maade er Hoved og Fod sat i Forbindelse med hinanden, og Kontrastvirkningen er hensigtsmæssig.

CHRISTIAN ELLING

BREVE
OM ITALIEN

BOGHALLEN
ALFRED G. HASSING A/S
KØBENHAVN MCMXLV

Her ses et meget smukt Eksempel paa, at en Titel med ganske faa Linier ikke nødvendigvis i sin Opsætning skal være saa splittet og kedsommelig, som det hyppigt er Tilfældet.

Shakespeare

Sonetter

Oversat af
V. ØSTERBERG

SAMLERENS FORLAG

København 1944

Den her foretagne Blanding af Skrifter har sat Kolorit paa Titelbladet, og Hoved og Fod er nydeligt forenet ved Hjælp af Vignetten. (Den adskillende Streg foroven er i Originalen trykt med rød Farve).

VERDENSDRAMAET I KARIKATURER

FRA HIROCHIMA
TIL FREDSKONFERENCEN

Redigeret af
HARTVIG ANDERSEN
med fortløbende Tekster af
EIGIL STEINMETZ

KØBENHAVN
FORLAGET COMMODORE
1946

Saadan omtrent tager et Titelblad sig ud i traditionsbunden Stil, og selvom det ikke er særlig blodrigt, kan man af den Grund ikke kalde det uskont.

VERDENS DRAMAET

i Karikaturer

FRA HIROCHIMA TIL FREDSKONFERENCEN

Redigeret af
HARTVIG ANDERSEN
med fortløbende Tekster af
EIGIL STEINMETZ

COMMODORE

KØBENHAVN 1946

Samme Titelblad i en mere emnebetonet Form. Naar man tænker paa Emnet: Karikatur!, vil man godkende den livlige Opsætning og straks indstille sig paa noget fornøjeligt.

dene mellem de enkelte *Grupper* skal være Slagliniens Højde og imellem de enkelte *Linier* de paagældende Liniers Højde, altsaa: er en Slaglinie sat med en Skrift, der maaler 24 Punkt i Højden, skal Gruppemellemrummene være ca. 24 Punkt, og er Undergrupperne sat med en Skrift, der f. Eks. maaler 9 Punkt i Højden, skal Afstanden mellem de enkelte Linier inden for Gruppen være ca. 9 Punkt. Det er en Forudsætning, at alle Linier udlignes, som det hedder, d.v.s. spatieres saaledes, at alle Typemellemrum bliver lige store – i hvert Fald optisk. I Foden er det almindeligt, at Bynavnet sættes størst, Forlagsnavnet noget mindre og Aarstallet mindst.

Det skulde synes let at sætte en Titel, naar man har disse Retningslinier at gaa efter – det er det ogsaa, og det kan godt blive et pænt Titelblad paa denne Maade, men Resultatet bliver dog det, at man faar en Slags uniformerede Titler, der naturligvis letter Arbejdet for en Fagskolelærer og simplificerer Bedømmelsesgrundlaget for en Svendeprovekommission, men noget særpræget Titelblad giver det ikke.

Hvorledes skaber man da et Titelblad med individuelt Præg – et Titelblad, der har sin særlige Karakter og derigennem kan blive Bogens »Sjæl«? Ja, det kan ikke siges med Ord alene; det skal gives i Eksempler. Iøvrigt skal man her, som overalt, hvor der er Tale om at være skabende, have Øje og Sans for Typografi i Ordets bedste Betydning. Se f. Eks. paa Side 65 og 66. Den første er behandlet ud fra den Teori og det Formskeema, som er beskrevet ovenfor, og den anden er bygget op, uden at man har følt sig bundet af samme Teori. Kommentarer skulde vel være overflødige, idet Side 66 giver Udtryk for noget særpræget, noget, der hører Bogens Emne til. Naturligvis er det ikke den eneste Løsning, der kan skabes af netop denne Titel – tværtimod vil den kunne omformes i næsten een Uendelighed – alt efter Opfattelse og Smag – men det kræver, at man eksperimenterer med Opgaven, at man grundigt sætter sig ind i de Krav, der kan stilles til en saadan Titel, at man er en opmærksom Iagttager af de Bogtitler, man stilles overfor i det daglige og drager Lære af saavel godt som mindre godt. Man kan paa denne Maade træne sig op til at udnytte de næsten talløse Muligheder mest muligt – men det kræver Taalmodighed og – – *Vilje!*

DEN NY LÆSEBOG FOR KØBSTADSKOLEN

5. KLASSE

UDARBEJDET AF

JØRGEN HEGELUND JACOB LØBER
H. P. H. NOVRUP

BILLEDERNE AF SIKKER HANSEN

JUL. GJELLERUPS FORLAG
KØBENHAVN 1929

Et Titelblad som dette kan næppe overbevise ret mange af Danmarks Skolebørn om, at der findes »noget smukt og godt ved al Ting« – for selv Lærere vil have svært ved at finde noget smukt her.

THØGER LARSEN

UDVALGTE
DIGTE

GYLDENDAL

Fra Asymmetriens Urtid! Uden Vanskelighed kan man sikkert forenes i varig Glæde over, at den Tid er lagt bag. Opsætningen er maaske i Pagt med Asymmetriens Love – men Skriftsnit og -behandling!?

HVAD ENHVER JÆGER BØR VIDE

REDIGERET AF

C. C. ANDERSEN

Udgivet af
LANDSJAGTFORENINGEN af 1923

Endnu et Eksempel paa, hvad Asymmetrien bragte. Hjælpeløst er iøvrigt Sætterens Forsøg paa – med de to midterste Linier – at gaa Haand i Haand med Tegneren.

Roden til det vanlige i vore Bogtitlers Udformning maa naturligvis søges i de Eksempler, der i en fjern Fortid blev opstillet i de typografiske Lærebøger – d.v.s. for Danmarks Vedkommende: Emil Selmars »Typografi«, der i det væsentlige maa siges at have været den eneste gældende – den obligatoriske, om man vil – men dermed er absolut ikke sagt, at Selmar docerede noget galt, tværtimod. Der er bare det, at Tiden er løbet fra ham saavel som fra de samtidigt toneangivende, idet Kravene fra den gang, da han skrev sin ubestridelig flittigt gjorte og anerkendelsesværdige Bog, og til i Dag er væsentlig skærpede og nødvendigvis nu maa give Opgaver af samme Art en ændret Skikkelse.

Symmetrien, der forud stod saa urokkelig, saa sig pludselig fortrængt af den paagaaende Asymmetri, hvis Forkæmpere skaanselsløst tromlede sig frem til en, omend kun øjeblikkelig Førerstilling. Som alt nyt blev ogsaa denne Formgivning næsten kritikløst sat i Højsædet, og selv Bogtitlerne maatte bøje sig for dens meget strenge Krav, hvilket afstedkom den ene ulyksalige Misforstaaelse efter den anden. Efterhaanden blev man dog lykkeligvis mere skeptisk indstillet, og Resultatet i Dag er, at man ganske vist mere og mere er vendt tilbage til Aksial-Typografien, men dog med den ikke uvæsentlige Ændring, at en hel Del af den nye Stilretnings fornuftige Lovparagraffer er overført til den, hvorved er skabt Resultater, der er mere frigjorte og spændingsfyldte. Man har lært at tage endnu mere Hensyn til Skrifternes forskellige Karakterer og at vælge og behandle dem i et passende Forhold til Emnet, ligesom Placeringen af de enkelte Linier er blevet gjort til Genstand for en alvorligere Overvejelse end tidligere, hvor man kun handlede ud fra de fastlagte Teorier. Man har ogsaa lært at vurdere og paaskønne Begrebet Kontrastvirkning med det Resultat, at Opsætningen ikke længere er saa anæmisk som forhen. Jo, vi har lært meget af Fædrene til den nye Typografi, bl.a. at det ikke er nogen absolut Forudsætning, at en Titels Hovedgruppe skal staa i Overkant med Tekstsiderne, fjernet fra Fodlinierne paa en saadan Maade, at de danner to adskilte Grupper i Stedet for eet samlet Hele. Man er nu stillet frit over for dette fortidige Paabud, hvilket ogsaa har medvirket til større Samhørighed inden for Titelbilledets enkelte Dele.

Her har Kunstneren »taget Brødet ud af Munden» paa Fagmanden, og han har unægtelig tygget det saaledes, at Næringsværdien er fordoblet. Titlen har derved faaet baade Karakter, Sjæl og en særpræget Stemning.

PERVIGILIUM VENERIS

ELLER

*Nattevagten for
Venus.*

VED

Kai Friis Møller.

Kjøbenhavn.

Trykt i Det Berlingske Bogtrykkeri.

MCMXXXIII.

*Dette Titelblad, der i Opsætningen er forestaaet af Bogens Forfatter, beviser med al ønskelig Tydelighed,
at der kan skabes Liv og Farve, saafremt Skrifterne anvendes med Forstaaelse.*

TEGNINGER
AF
CHRISTEN KØBKE

MED
INDLEDNING
AF
KARL MADSEN

KØBENHAVN
DET BERLINGSKE BOGTRYKKERI AS
1929

*Bogarkitekten kan ogsaa give os noget at tænke paa i Retning af rigtig Skriftbehandling og Opsætning af Bogtitler.
Et monumentalt Titelblad – ikke?*

Som man ser, er der Grund til at være den nye Stilretning og dens Pionerer taknemlig for de Impulser, der er tilført os i vore Bestræbelser for at gøre en Indsats, vi kan være bekendt, og selvom dens Entré for ca. en Snes Aar siden har bevirket, at Resultaterne af misforstaaet Opfattelse til sene Tider vil staa anklagende i vore Biblioteksreoler, saa har vi dog den Tilfredsstillelse, at da vi først fik skummet Fløden af, gav den os til Gengæld Værdier, der – naar de fremover fortsat forvaltes paa forstandig Maade – skal vise sig at blive vort Haandværk til Glæde og Gavn.

Naturligvis vil det her være umuligt at give Plads for de talløse Eksempler, der findes til begge Sider, og derfor er der kun foretaget et lille Udvalg, som dog forhaabentlig vil vise sig at være tilstrækkeligt til at underbygge de forømtalte Paastandes Rigtighed, og skulde Bevisførelsen være saa klar, at en og anden føler sig forpligtet til at gøre noget for Sagen og dermed viser sig rede til at bringe Ved til dette Baal, ja, saa er det jo ikke tændt forgæves.